

Na temelju cijele provedene analize Tadić na kraju daje tipologiju vjernika u novim eklezijalnim pokretima. On prepoznaje i detaljno opisuje tri dominantna tipa: lutajući tip, tip radikalnog tražitelja te tradicionalno ukorijenjen i osobno zreo vjernik. Autor nam tu pruža (satkanu od vlastitih uvida te osobnih ispovijedi mnogih intervjuiranih) suptilnu religiološki-psihološki analizu različitih životnih iskustva i različitih načina potrage za svetom. Ta će tipologija najvjerojatnije biti najveći izazov daljnjim proučavanjima novih eklezijalnih pokreta, a ona može poslužiti i kao solidna osnovica za proučavanje vjernika u svim ostalim novim religijskim pokretima, što je također neistražena tema unutar hrvatske sociologije religije.

Knjiga Stipe Tadića nesumnjivo ima dvije odlike koje ju čine posebnom: nova tema i novi način njene obrade. Time je hrvatska sociologija religije svakako obogaćena. Koliko će pak ona uspjeti stimulirati kritičke rasprave o teorijskim i metodološkim prijedorima suvremene sociologije religije (koje nam u Hrvatskoj tako nedostaju) te nova istraživanja i nove studije, ne ovisi više o autoru, već ovisi o svima onima koji se bave sociologijom religije te onima koji ju podastiru novim generacijama sociologa.

Siniša Zrinščak

Amir Hodžić, Nataša Bijelić

ZNAČAJ RODA U STAVOVIMA I SEKSUALNOM PONAŠANJU ADOLESCENATA I ADOLESCENTICA

Cesi, Zagreb, 2003, 182 str.

Autor i autorica knjige, Amir Hodžić i Nataša Bijelić, te urednica Sanja Cesar – mladi su istraživački tim u Centru za edukaciju i savjetovanje žena (CESI) u Zagrebu. Oni su u okviru svojeg programa *Senzibilizacija za pitanja spola i roda* proveli istraživanje *Muškarci, žene i seksualnost* u razdoblju od 2000.–2002.

Istraživanje je provedeno uz potporu Svjetske zdravstvene organizacije (WHO), UNICEFa i u suradnji s dr. Jill Lewis s Norveškog instituta za ženske studije i rodna/spolna istraživanja (NIKK) iz Osla, dr. Stephenom Cliftom s Christ Church University College iz Canterburyja i dr. Aleksandrom Štulhoferom s Odsjeka za sociologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu.

U istraživanju *Muškarci, žene i seksualnost* autori su koristili prilagođenu verziju upitnika razvijena u trogodišnjem pilotnom projektu *Living for Tomorrow* (Živjeti za sutra), koji je proveo NIKK. Projekt *Living for Tomorrow* razvio je međunarodnu suradnju i uključio ove zemlje: Estoniju, Norvešku, Švedsku, Veliku Britaniju, Hrvatsku, Litvu i Rusiju. To je projekt prevencije HIVa, fokusiran na pitanja spola/roda i adolescentske kulture, usmjeren na zaštitu reproduktivnog zdravlja adolescenata i njihovo sigurnije seksualno ponašanje. Projekt naglašava značaj međunarodne suradnje u osmišljavanju adekvatnih edukacijskih strategija.

Kao rezultat istraživanja *Muškarci, žene, seksualnost* nastala je ta zanimljiva, edukativna i grafički dobro prilagođena knjiga u kojoj autori govore o postupcima i fazama

istraživanja, o metodama, uzorku i rezultatima istraživanja. Knjiga je podijeljena u osam dijelova: međunarodni kontekst – projekt *Living for Tomorrow*, adolescentska seksualnost u društvenim kontekstu, metodologija, rezultati, diskusija, zaključne napomene, sažetak rezultata i prilozi.

U poglavlju Adolescentska seksualnost u društvenom kontekstu autori definiraju rod kao konstitutivni element društvenih odnosa koji se bazira na percipiranoj razlici između spolova. Kategorija roda odnosi se na društveno konstruirano i naučeno ponašanje. To je promjenjiva kategorija koja se stalno iznova može konstruirati i dekonstruirati. Autori govore da su u hrvatskom društvu rodne razlike često shvaćene kao biološki utemeljene spolne razlike te kao takve prirodne i neizbježne, da je obiteljska etika bazirana na tradicionalnim ženskim i muškim ulogama, te da su konzervativni stavovi prema rodu i seksualnosti, pojačavani diskursom rata, nacionalizma i katolicizma posljednjih dvanaest godina stvorili dominantnu predodžbu s jakim patrijahalnim vrijednostima. S druge strane jačanje seksualne industrije i seksualizacija medija, kao i nedostatak seksualne edukacije doveo je do nepotpunih znanja i nerazumijevanja seksualnog ponašanja.

U poglavlju Metodologija autori nam govore o cilju i predmetu istraživanja, fazama i metodama istraživanja. Cilj istraživanja bio je kritički ispitati kako vjerovanja o rodnim razlikama, koje se obično smatraju prirodnim i normalnim utječu na norme i očekivanja mladih u seksualnom ponašanju. Istraživanje je provedeno u nekoliko faza: kvalitativna faza u kojoj je korištena metoda fokusiranih grupnih diskusija, kvantitativna faza u kojoj je primijenjena modificirana verzija NIKKova upitnika, analiza kvantitativnih i kvalitativnih podataka i prezentacija rezultata i diskusija sa zainteresiranim mladim ljudima koji su sudjelovali u ispunjavanju upitnika. Metoda fokusiranih grupnih diskusija provedena je u ožujku 2001. s učenicima i učenicama tri zagrebačke srednje škole. Sudjelovalo je ukupno trideset troje učenika, i to u dobi 15–17 godina, u istospolnim grupama. Teme FGDa odnosile su se na sadržaje koje

nisu bile zastupljene u upitniku: utjecaj medija, utjecaj vršnjaka/vršnjakinja, pregovaranja/donošenje odluka i pritisci. Osnovna strategija analize bila je utvrditi najzastupljenije teme i pitanja u odgovorima mladih ljudi i te kategorije iskoristiti za sistematsko analiziranje tekstualnog materijala.

Potom je korišten NIKKov upitnik s određenim preinakama, prilagođen za potrebe istraživanja na području Hrvatske. Sadržavao je pitanja zatvorenog i otvorenog tipa, a sastojao se od nekoliko tematskih cjelina: rodni sistem i rodne razlike u hrvatskom društvu, očekivanja mladića i djevojaka u kontekstu seksualnih odnosa, osobna iskustva i očekivanja ispitanika/ica u seksualnom ponašanju. Upitnik je bio primijenjen u srednjim školama u četiri grada (Zagreb, Split, Osijek i Rijeka), a metodom slučajnog odabira selekcionirane su po tri škole iz svakog grada. Obrada podataka obavljena je na ukupnom broju od 995 ispitanika.

U poglavlju Rezultati autori govore o rezultatima istraživanja dobivenih putem fokusiranih grupnih diskusija i rezultata dobivenih putem upitnika. Rezultati FGDa predstavljani su zajedno s ilustrativnim citatima mladih kroz četiri grupe tema, a rezultati istraživanja putem upitnika također po tematskim cjelinama, i obogaćenim i nadopunjenim velikim brojem citata koji su dobiveni putem pitanja otvorenog tipa koja su pružila širok raspon kvalitativnih podataka s ciljem boljeg razumijevanja značenja i obrazaca seksualnog ponašanja adolescenata. Putem upitnika, nakon definiranja varijabli izvršena je univarijantna (frekvencije i postotci) i bivarijantna analiza (hikvadratni test, analiza varijance, logistička regresija, t-test) uz pomoć softverskoga paketa SPSS Windows.

U poglavlju Diskusija razmatraju se rezultati cjelokupnog istraživanja u odnosu na teorijsko-istraživački okvir, a ono sadrži: nalaze dobivene putem FGDa, kvalitativne i kvantitativne podatke dobivene primjenom upitnika, kao i razmišljanja mladih ljudi prikupljena tijekom nekoliko istraživačkih faza (diskusija nakon prezentacija rezultata FGDa, diskusija neposredno nakon ispunjavanja upitnika i diskusija nakon prezentacije rezul-

tata upitnika). Analiza je bazirana na širem društvenom i kulturnom kontekstu rodni odnosa promatranih kroz adolescentsku percepciju.

U poglavlju Zaključne napomene i smjernice autori naglašavaju da je temeljna namjera istraživanja bila razmotriti značaj koji kategorija roda ima za mlade ljude u periodu kada svjesnije i intenzivnije započinju oblikovati svoje seksualne identitete i uloge. Govore kako je analiza pokazala da ispitanici svoje rodne identitete ostvaruju u okviru binarnog modela razlika žensko–muško, kao kulturalnog sistema nejednakih, ali i nadopunjujućih suprotnosti, i da postoje značajne rodne razlike u odnosu na seksualno iskustvo za mladiće i djevojke, kako na individualnom nivou, tako i na percipirana društvena pravila heteroseksualnosti. Također naglašavaju da je namjera tog istraživanja bila staviti naglasak na potrebu uključivanja rodne perspektive u edukacijske i preventivne programe usmjerene na smanjivanje seksualnih rizika, a aktualna pitanja povezanosti rodne neravnopravnosti i rizičnog seksualnog ponašanja uključiti u projekt izrade budućeg programa obrazovanja za seksualno zdravlje u osnovnim i srednjim školama.

U posljednjem poglavlju, to je Sažetak rezultata, autor i autorica daju sažeti prikaz rezultata fokusiranih grupnih diskusija. Zaključuju da adolescenti uočavaju da medijski prikazi žena i muškaraca utjelovljuju i prenose uglavnom stereotipne rodne uloge i odnose, kako o seksualnosti najčešće pričaju u istospolnim vršnjačkim grupama u kojima se način i sadržaj komunikacije rodno razlikuje, kako u pregovaranju i donošenju odluka vezanih uz seksualnost mladići više nagovaraju, potiču i preuzimaju inicijativu, a djevojke razmišljaju o kontracepciji i posljedicama ri-

zičnih seksualnih aktivnosti. Glede pritiska djevojke najčešće doživljavaju pritisak od strane mladića u obliku manipulacije, prijetnji, dok su mladići više izloženi pritisku od strane grupe vršnjaka i medija. Daje se i sažeti prikaz rezultata analize stavova adolescenata o položaju muškaraca i žena u Hrvatskoj i o seksualnom ponašanju i seksualnoj aktivnosti adolescenata.

Na kraju knjige nalazi se i nekoliko priloga koji su korišteni tijekom istraživanja, kao što su formulari suglasnosti za FGD i upitnik, cjeloviti upitnik sa svim pitanjima i sl.

Knjiga je izdana na hrvatskom i engleskom jeziku. Vrlo je sistematična i dobro metodološki obrađena.

Donosi nam niz zanimljivih podataka o seksualnom ponašanju adolescenata i adolescentica i o rodni razlikama u kontekstu hrvatskog društva i kulture. Moguće je vrlo dobro komparativno prikazivanje i uspoređivanje podataka o sličnostima i razlikama u seksualnom ponašanju mladih sa drugim europskim zemljama. Podaci također mogu poslužiti za oblikovanje raznih edukativnih programa za mlade, te mogu potaknuti rasprave i pitanja o što hitnijem uključivanju seksualne edukacije unutar osnovnoškolskih i srednjoškolskih programa. Knjiga je poučna i zanimljiva za široki krug čitatelja. Posebno je korisna za sve stručnjake koji se bave sociologijom i psihologijom spolnosti: sociolozima, psiholozima, pedagozima, odgajateljima i sl. Izdana je u nakladi Centra za edukaciju i savjetovanje žena (CESI), te se sve šire informacije, upiti i prijedlozi o knjizi, istraživanju i projektu mogu saznati i odašiljati na adresu cesi@zamir.net i mrežne stranice CESIja (www.cesi.hr i www.sezam-hr.net).

Marina Perić